

Van : Henk van den Driessche (Team informatiewerk)
Aan : Bestuurlijke werkgroep Digitale Veiligheid en Cybercrime
Datum : 3 april 2023
Onderwerp : Online criminaliteit: Uitkomsten Veiligheidsmonitor 2023

MEMO

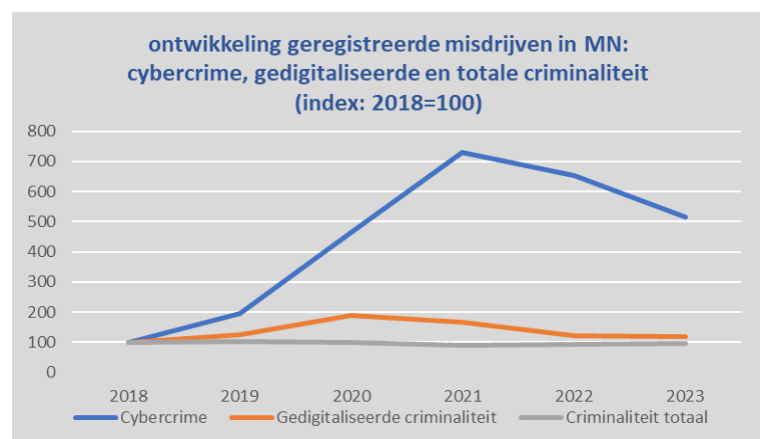
Inleiding

Hoe ervaren Nederlanders de leefbaarheid van hun woonomgeving? Voelen zij zich er veilig? Hoe vaak zijn ze slachtoffer van criminaliteit? Hoe vaak van de traditionele criminaliteit¹ en hoe vaak van online criminaliteit²? Deze vragen, en nog meer, worden in de Veiligheidsmonitor 2023 beantwoord. De cijfers zijn gebaseerd op een grootschalige enquête onder de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. In 2023 hebben ruim 180 duizend personen de vragenlijst ingevuld. Midden-Nederland telt voor 2023 ruim 25.000 respondenten. De gepresenteerde resultaten zijn betrouwbaar op het niveau van basisteams en districten. Op gemeenteniveau zijn er 5 gemeenten die meer dan 70.000 inwoners hebben en hebben daarbuiten 10 gemeenten deelgenomen aan de VM middels het vergroten van de steekproef. Daarmee zijn er 15 gemeenten in Midden-Nederland die gebruik kunnen maken van de resultaten in 2023.

De vragenlijst van de Veiligheidsmonitor 2023 is weinig veranderd ten opzichte van die van 2021. Dat betekent dat de cijfers van 2023 goed vergelijkbaar zijn met die van twee jaar eerder. Wel is het zo dat de cijfers in de Veiligheidsmonitor 2021, zoals die over slachtofferschap van (online) criminaliteit, betrekking hebben op de coronaperiode, toen veel mensen aan huis gebonden waren en andere beperkende maatregelen golden, terwijl de cijfers in de Veiligheidsmonitor 2023 vrijwel geheel betrekking hebben op de periode na corona.

Slachtofferschap

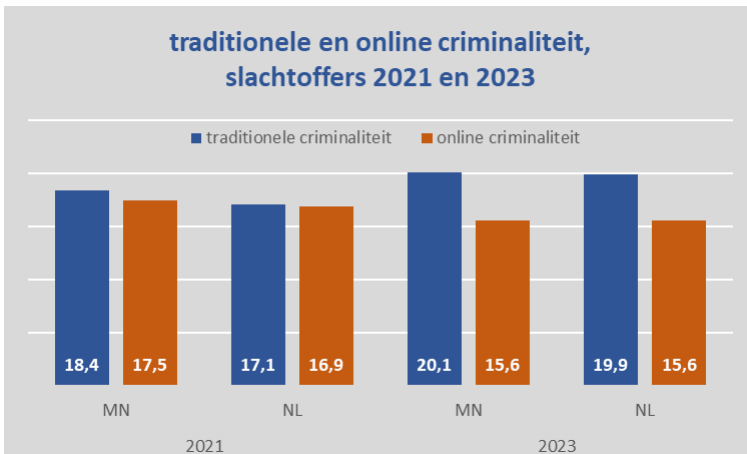
In deze memo is de focus op de online criminaliteit. In de coronajaren was er sprake van een enorme ontwikkeling van dit type criminaliteit. Het meest duidelijk was dit te zien aan de ontwikkeling van de geregistreerde criminaliteit (zie figuur rechts). Ten opzichte van 2018 steeg de geregistreerde cybercrime in Midden-Nederland met een factor van ruim 7x. Ook de gedigitaliseerde criminaliteit kende een forse stijging in de coronajaren.

Ook het CBS gaf in 2021 op basis van de het slachtofferschap uit de toenmalige Veiligheidsmonitor aan dat in minder dan 10 jaar tijd er 22% meer slachtoffers waren van online criminaliteit en dat die stijging zich vooral had voorgedaan in de laatste jaren.

¹ In de Veiligheidsmonitor wordt onder traditionele criminaliteit verstaan: vermogensdelicten, geweldsdelicten en/of vernielingen.

² Onder online criminaliteit worden delicten en incidenten geschaard die via internet, e-mail of app plaatsvinden. Het betreft strafbare feiten in de sfeer van oplichting en fraude (aan- en verkoopfraude, fraude betalingsverkeer, ID-fraude, phishing, computervrededreuk (hacken)) en om incidenten in de interpersoonlijke sfeer die niet altijd strafbaar zijn zoals bedreigingen, pesten, stalken en *shame sexting*

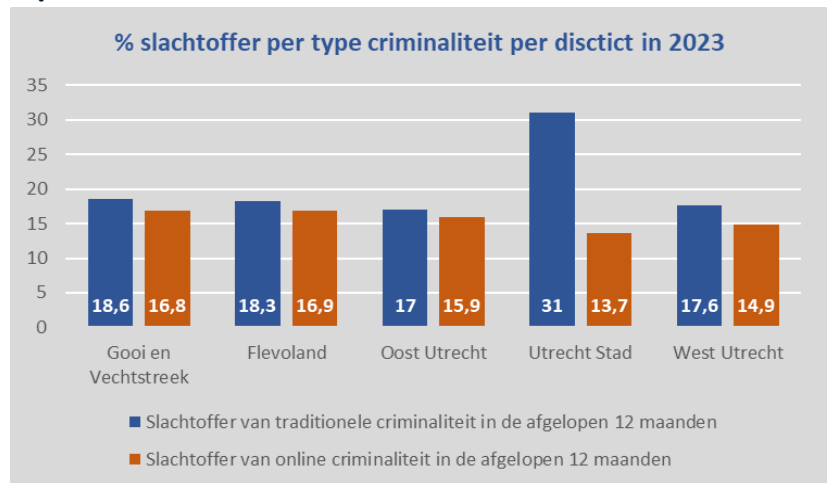

In 2023 is één op de vijf Nederlanders slachtoffer geworden van traditionele criminaliteit (zie figuur links). Ten opzichte van 2021 is dit aandeel gestegen met zo'n 2%. Het aandeel 15-plussers dat slachtoffer is geworden van online criminaliteit is ten opzichte van 2021 wat gedaald naar 15,6%. De regio Midden-Nederland wijkt niet of nauwelijks af van totaal Nederland. Zoals gezegd is het coronajaar 2021 uitzonderlijk geweest als het gaat om cybercrime en online criminaliteit .

Om enigszins te duiden om welk aantal het gaat in Midden-Nederland: 15,6% van de populatie 15-plussers in Midden-Nederland is ruim 266.000 personen. Er zijn volgens de Veiligheidsmonitor in 2023 meer slachtoffers van online criminaliteit dan van woninginbraken, autokraken, (brom)fietsdiefstal en geweldsincidenten bij elkaar!!

Slachtofferschap (online) criminaliteit per district

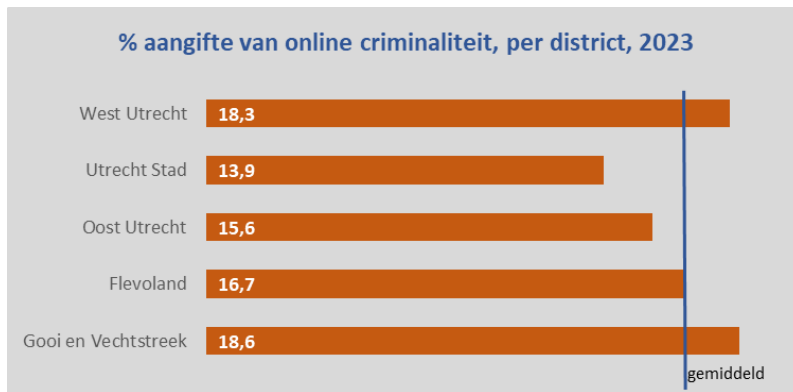
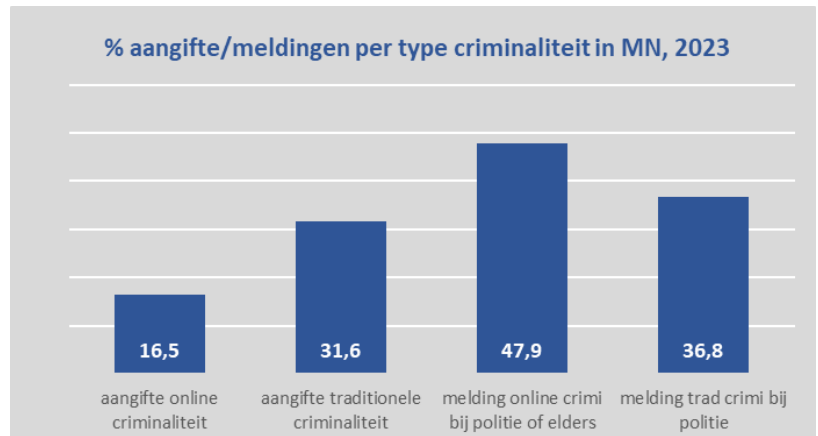
De verschillen in het aandeel 15-plussers dat in 2023 slachtoffer is van criminaliteit is vrijwel nihil tussen de regio Midden-Nederland en Nederland totaal. Dat ligt anders binnen onze regio. Bekijken we de uitkomsten per district (linker figuur hieronder), dan zien we dat het district Utrecht Stad duidelijk afwijkt van het gemiddelde. Zowel voor traditionele criminaliteit (duidelijk hoger) dan voor online criminaliteit (duidelijk lager). Flevoland kent bij online criminaliteit relatief de meeste slachtoffers, direct gevolgd door Gooi en Vechtstreek. Het aandeel slachtoffers van online criminaliteit in Utrecht Stad is relatief laag.

Aangifte en meldingen...dark number

De Veiligheidsmonitor maakt iedere keer haarscherp duidelijk dat er veel meer slachtoffers zijn van criminaliteit dan blijkt uit de geregistreerde incidenten en misdrijven door de politie. We spreken dan van over dark number, een term die gebruikt wordt om de niet-geregistreerde criminaliteit aan te duiden. Bij online criminaliteit wordt dit verschijnsel nog eens extra benadrukt.

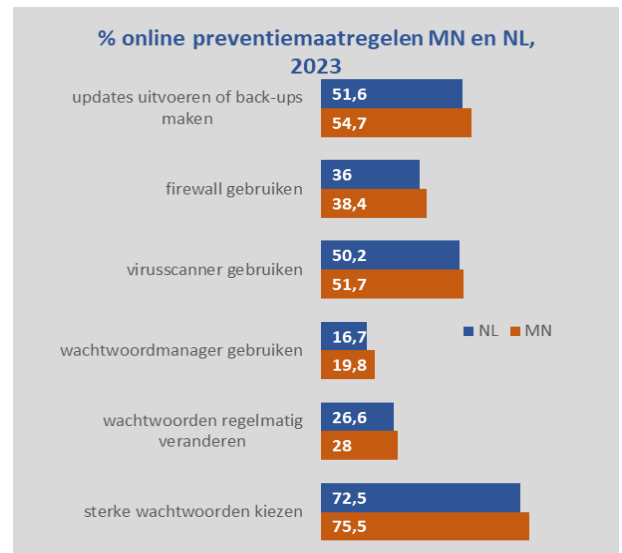
In de nevenstaande figuur zien we het aandeel aangiften van online en traditionele criminaliteit in Midden-Nederland in 2023. Bijna 32% van de slachtoffers van een traditioneel crimineel incident heeft daarvan aangifte gedaan bij de politie. Bij online criminaliteit is dat ongeveer de helft daarvan (16,5%). Meldingen worden daarentegen vaker gedaan als er sprake is van online criminaliteit, maar dat hoeft niet een melding te zijn geweest bij de politie. Andere instantie waar meldingen van online criminaliteit worden gedaan zijn banken e.d.

Preventiemaatregelen

In de Veiligheidsmonitor is ook gevraagd naar de preventiemaatregelen om de weerbaarheid te vergroten tegen criminaliteit. Bij online criminaliteit gaat het dan onder anderen om het gebruik van sterke wachtwoorden, een firewall en virusscanners. In de figuur rechts valt op dat deze maatregelen in Midden-Nederland vaker worden ingezet dan gemiddeld in Nederland het geval is.

In de onderstaande tabel zijn de genomen online preventiemaatregelen uitgesplitst per district in 2023. Wat opvalt is dat de maatregelen in district Utrecht Stad, naast het uitvoeren van back-ups en updates, vooral gericht zijn op de wachtwoorden (inclusief een wachtwoordmanager). In Flevoland zijn de maatregelen een fractie minder toegepast.

% online preventiemaatregelen per district in 2023						
	Gooi en Vechtstreek	Flevoland	Oost Utrecht	Utrecht Stad	West Utrecht	
sterke wachtwoorden kiezen	75,1	74,8	75,6	78	74,1	
wachtwoorden regelmatig veranderen	26,7	29,3	26,9	27,3	29,6	
wachtwoordmanager gebruiken	19	17,2	18,5	27,7	17,8	
virusscanner gebruiken	49,6	48,2	55,2	47,9	55	
firewall gebruiken	37,4	35,3	41,1	37,3	39,6	
updates uitvoeren of back-ups maken	54,5	51	55,3	56,2	56,5	

Fishing is belangrijkste online criminaliteit

Verreweg de grootste vorm van online criminaliteit is fishing. Maar liefst 66,5% van de 15-plussers in Midden-Nederland is daar in 2023 slachtoffer van geworden. Dat zijn ruim een miljoen personen! Overigens wil het niet meteen zeggen dat de fishing succesvol is geweest. Van de respondenten geeft 2% aan dat men is daadwerkelijk in een email, telefoontje of app van een oplichter zijn getrapt. In slechts 0,7% heeft de oplichter er ook werkelijk financieel voordeel mee behaald. Hoewel de percentages klein zijn, gaat het ook hier snel om veel mensen. Ruim 33.000 personen zijn er in getrapt en bijna 13.000 personen hebben daaronder financieel nadeel gehad.

De uitkomsten over het type online criminaliteit zijn voor Midden-Nederland niet wezenlijk anders dan voor totaal Nederland het geval is. Binnen Midden-Nederland zijn de verschillen niet eenduidig te interpreteren. Hoewel de aandelen (zeer) klein zijn valt wel op dat in Gooi en Vechtstreek er relatief vaker sprake is van shamesexting, cyberpesten en -stalking en overige online criminaliteitsdelicten.

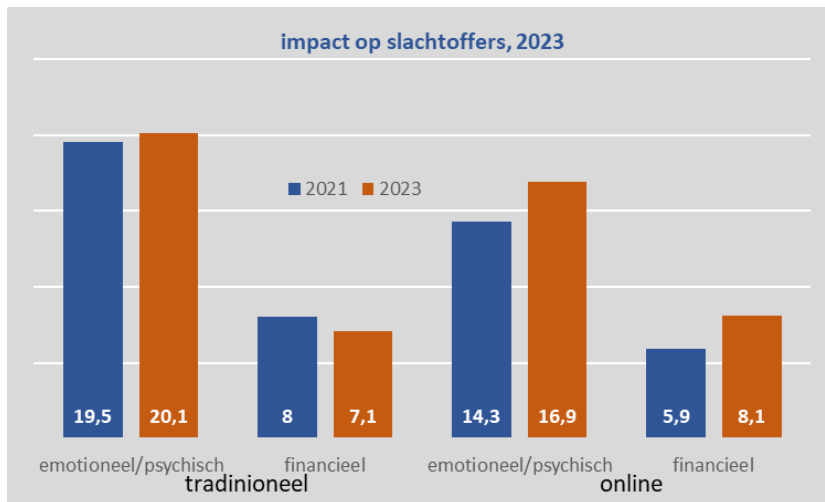
In 2023 slachtoffer geweest van:						
	Midden-Nederland	Gooi en Vecht	Flevoland	Oost Utrecht	Utrecht Stad	West Utrecht
Phishing	66,5	66,8	64	66,2	67,1	68,6
Aankoopfraude	6,9	7,3	7,6	7,3	5,6	6,9
Hacken account	4,7	5,1	4,6	5,1	4,6	4,1
Hacken apparaat	2,4	2,9	2,8	2,9	1,4	1,8
Verkoopfraude	1,5	1,3	1,7	1,7	0,9	1,5
Fraude betalingsverkeer	1,2	1,3	1	1	1,6	1,2
cyberpesten	1	1,3	1	1	1,1	0,9
cyberstalking	0,7	0,8	0,7	0,5	0,4	1,2
Overige delicten	0,6	0,9	0,7	0,3	0,5	0,6
Shamesexting	0,3	0,7	0,5	0,2	0,1	0,3
aantal slachtoffers cyberpesten	17520	2590	3470	5030	3340	3090
aantal slachtoffers phishing	1134280	133760	231370	327330	206410	235400

In de bijlage zijn wat verdere uitkomsten van Midden-Nederland opgenomen van de belangrijkste vormen van online criminaliteit; phishing, hacken en aankoopfraude. Ook is er een tabel opgenomen van het aandeel slachtoffers van deze drie vormen van online criminaliteit dat geen melding of aangifte heeft gedaan van het delict bij politie of andere instantie en wat daarvan de reden is geweest. Daarin zien we dat er bij phishing vaak wel een melding is gedaan. Voor de helft is dat gedaan bij de politie en voor de helft bij een andere instantie.

In ruim driekwart van deze vormen van criminaliteit is er geen aangifte gedaan. De belangrijkste redenen om geen melding/aangifte te doen: het helpt toch niets, niet aan gedacht/was niet belangrijk en het is al opgelost. Bij aankoopfraude was ook "geen zin/tijd gehad/ te veel moeite" een belangrijke reden om geen melding/aangifte te doen.

Impact van online criminaliteit

Evenals bij de traditionele criminaliteit kan de impact ervan groot zijn voor het slachtoffer. Bij hen kan het niet alleen emotionele en psychische schade berokkenen maar ook financiële problemen geven. Onderstaande figuur geeft voor beide vormen van criminaliteit aan hoe de impact voor het slachtoffer zich heeft ontwikkeld. Daarbij valt het volgende op: bij de online criminaliteit is de impact van zowel emotionele/psychische aard als financiële aard mee toegenomen tussen 2021 en 2023 dan bij de traditionele criminaliteit het geval is. Met name ervaren slachtoffers van online criminaliteit vaker financiële problemen (van 5,9% in 2021 naar 8,1% in 2023). Voor heel Nederland zien we in grote lijnen eenzelfde beeld, zij het iets minder sterk.

Bijlage

In deze bijlage wordt in een aantal tabellen aangegeven hoe de online criminaliteit van de belangrijkste drie vormen (phishing, hacken en aankoopfraude) er uit zag in Midden-Nederland volgens de resultaten van de veiligheidsmonitor 2023. Om de tabellen toegankelijk te houden is gekozen voor de top 5 van het wat en hoe van de online criminaliteit.

Phishing	
WAT?? (top 5)	
Phishing - bankspoofing	24,7
Phishing - vriend-in-noodfraude	12,5
Phishing - nepboete/factuur	9,2
Phishing - wangirifraude	8
Phishing - helpdeskfraude	3,7
HOE?? (top 5)	
op een link geklikt	32,4
geld betaald	20,3
mijn gegevens ingevoerd op een nepwebsite of -app	15,4
een onbekend (buitenlands) nummer teruggebeld	10,4
oplichter toegang gegeven tot apparaat (bv. computer, tablet, telefoon)	8,9
OPLICHTER?? (top 5)	
hij/zij een medewerker van de bank was	19,9
hij/zij vroeg betaling van een boete of factuur	11
hij/zij een familielid of vriend van me was	10,8
hij/zij een medewerker van een beleggingsbedrijf was (cryptovaluta)	8,6
hij/zij een medewerker van een helpdesk was	5,7

Hacken van een apparaat	
WAT?	
gegevens (bijv. wachtwoorden) of bestanden waren gekopieerd	21,8
apparaat of bestanden waren geblokkeerd	17,4
gegevens of bestanden waren gewijzigd	9,4
gegevens of bestanden waren verwijderd	4,9
iets anders	44,3
HOE? (top 5 manieren)	
dader is aan mijn inloggegevens gekomen	23,5
weet niet	22,4
op een link, bijlage of filmpje geklikt	21,8
er was (bewust of per ongeluk) een programma geïnstalleerd	13,9
dader heeft zonder toestemming fysiek toegang tot apparaat gehad	6,5

Hacken van een account	
SOORT?? (top 5)	
sociale media (bijv. Facebook, Instagram, WhatsApp, LinkedIn, Twitter)	44,8
E-mail	30,5
andere online dienst (verzekering, krant, energie, Spotify, NetFlix, Booking)	14,9
webwinkelaccount (bijv. Zalando, Wehkamp, Bol)	14
bankaccount / internetbankieren	7,1
WAT?? (top 5)	
er waren mails of berichten vanuit mijn account verspreid	25
het account was (tijdelijk) geblokkeerd	17,8
gegevens of wachtwoorden waren gewijzigd of openbaar gemaakt	16,9
men heeft aankopen gedaan of willen doen met mijn account	11,5
er is geld van mijn rekening of creditcard gehaald	6,1
HOE?? (top 5)	
weet niet	42
een bedrijf waar mijn gegevens bekend waren, is gehackt	17,4
mijn wachtwoord is achterhaald door een geautomatiseerd programma	14,8
ik had op een link, bijlage of filmpje geklikt	11,8
mijn wachtwoord is gewoon geraden	5,2

In de onderstaande tabel staat het aandeel van de slachtoffers dat geen melding/aangifte heeft gedaan van het incident en wat de reden is geweest om geen melding/aangifte te doen.

	fishing	aankoopfraude	hacken apparaat	hacken account
melding gedaan: nee	18,1	47,8	68,4	62,9
aangifte gedaan: nee	71,7	79,7	82,5	88,1
reden geen melding/aangifte				
het helpt toch niets	34,4	38,8	31,8	26,9
niet aan gedacht / was niet belangrijk	24,8	29,6	34,5	44
het was al opgelost	20,2	3	25,2	23,6
geen zin/tijd gehad / te veel moeite	10	24,5	9,3	10,5
dit is geen zaak voor de politie	6,7	9,8	5,6	9,8
door schuld- of schaamtegevoel	5,3	2,5	2	0,3
financiële schade is al vergoed	3	4,8	1,7	2,2
op advies van de politie	2,4	0,6	1,9	1,3
uit angst voor vervelende reactie/wraak	0,9	1	1,1	0,1
nog niet aan toegekomen, ga ik wel doen	0,7	1,4	1	0,1
lukte niet digitaal melding/aangifte	0,4	2,5	1,2	1,1
andere reden	9,7	8,7	7,3	9,8
geen antwoord	5	4,1	3	4,3